

RELIGIJA

Religija: organizirana celota verovanj, občutenj, simbolov, kulturnega delovanja in moralnih predpisov, navezanih na idejo oziroma predstavo o nadnaravnem. Obstaja soglasje, da se religije kažejo skozi več pojavnostih razsežnosti – vsebinskih prvin religije. To so pripoved, dogme, simbolika, obredi itd. o religiji lahko govorimo kot o kulturni univerzaliji, ker jo najdemo v vseh kulturah v vseh časih.

Durkheimova opredelitev: religija je celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za svete, kar pomeni, da so ločeni od drugih, verovanj in praks, ki ljudi združujejo v eno moralno skupnost – cerkev.

Vernonova opredelitev: religija je del kulture, ki je sestavljen iz skupnega verovanja in običajev, ki določajo nadnaravno in sveto ter človekov odnos do njiju. Poleg tega povezujejo to nadnaravno in sveto z dejanskim svetom na tak način, da skupino oskrbujejo z moralnimi definicijami o tem, kaj je dobro in kaj je slabo.

Magija: vključuje prepričanje, da je mogoče s posebnimi obredi spremeniti fizični svet tako, kot si ga želimo. Pri religiji pa ne moremo ukazovati božanskemu bitju, marveč nanj lahko le poskušamo vplivati, tako da bi deloval v našo korist.

Vsebinske prvine religij

Verska pripoved: je v obliki svetih besedil ali ustnega izročila. Vsebuje simbolno, pogosto tudi mitološko razlago nastanka in razvoja stvarnosti.

Verske dogme: so sestavina verske pripovedi. So temeljne, neovrgljive verske resnice, ki so obvezujoče za vse člane verske skupnosti. Z razlago, sistemizacijo, razdelavo argumentov se ustvarja teologija. Njena naloga je, da približuje razlago dogem duhu in času prostora.

Versko ravnanje: v širšem smislu je ravnanje ljudi pri vsakdanjih opravilih v skladu z religijskimi normami, v ožjem smislu pa poznamo ravnanja, ki šele z versko vsebino dobijo svoj smisel. V tem primeru govorimo o **ritualih** in **obredih**. Obred poteka v določenem času in vsebuje vnaprej določene dogodke. Ravnanje ljudi pri obredih je usmerjeno k odnosu z nadnaravno stvarnostjo. Posebnega pomena so skupinski rituali, kajti prek njih se ustvarjajo posebni odnosi med ljudmi, občutki pripadnosti, povezanosti.

Verska simbolika: je bistvena sestavina verskih obredov. So svete reči, ki jih poznajo vse religije. Sveto je lahko mesto, predmet, oseba, časovno obdobje, zgradbe, dejavnosti, gore, drevesa... doživlja se kot nekaj izjemnega, nevsakdanjega. Pri verujočih vzbuja občutke strahu in spoštovanja.

Versko doživetje: lahko govorimo o nizu izkustev in čustvovanj v religijskih praksah, v obredih in zunaj njih.

Etična razsežnost religij

Vsaka religija vsebuje neko etiko – nauk in določila o moralno pravih in moralno nepravih dejanjih.

Teonomna etika: etičnim normam je pripisano božje avtorstvo.

Antroponomna etika: izvor etike je v človeku.

V mnogih religijskih etikah je poudarjena ideja povračila za človeška dejanja.

Univerzalna etika: velja v vsakem medčloveškem odnosu

Parohialna etika: se nanaša samo na odnose med pripadniki skupnosti.

Tipi religij

Glede na:

Stopnjo razvitosti: razvite in prvobitne. Razvite so tiste, ki so dosegle visoko raven institucionalnosti.

Razširjenost: univerzalne in lokalne religije. Lokalne so se izoblikovale po meri

določenega plemena, ljudstva. Pripadniki teh religij v glavnem ne sodijo, da bi bila njihova religija primerna tudi za druga ljudstva. Opirajo se na ustno izročilo. Univerzalne religije pa želijo biti pomembne za ves svet. Znan je njihov začetnik.

Stopnja organiziranosti: ohlapno organizirane in strogo organizirane. Slednje temeljijo na strogi institucionalni hierarhiji in centralizaciji moči.

Težnja po širitvi: razlikujemo misijonarske in nemisijonarske religije.

Glede na predmet čaščenja:

Enostavni supernaturalizem: manjše, predindustrijske družbe. V enostavnih predmetih vidijo silo (mana), ki pozitivno ali negativno vpliva na njihovo življenje. Njeno naklonjenost želijo pridobiti z različnimi rituali, ki spominjajo na magijo.

Animizem: je verovanje v duhove in druga nadnaravna bitja. Posebna oblika je totemizem. Bistvo je, da verujejo v sorodstvo članov s totemom. Verjamejo, da imajo duhovi enake značilnosti kot ljudje, zato se do njih tudi tako obnašajo.

Teizem: verovanje v boga ali več bogov. Tako razlikujemo monoteizem in politeizem. Navadno so bolj institucionalizirane, imajo določene voditelje in so univerzalne.

Etične religije: v središču njihove pozornosti niso bog ali božanstva, značilna je izrazita usmerjenost v doseganje moralne in duhovne čistosti človeka. Ukvarjajo se s problemom človeka, bogovi so nepomembni.

Vrste religijskih organizacij (več v učbenik1 str. 64)

Cerkev: zelo velika in močno organizirana skupnost. Znotraj je oblikovana stalna profesionalna skupina duhovščine. Je birokratsko in hierarhično urejena. Duhovščina ima izključno pravico do razlage svetih besedil in je za to posebej šolana. Cerkev ima člane iz vseh skupin in slojev. S svojim delovanjem želi prisotna v vsem družbenem dogajanju.

Denominacija: je po načinu organiziranosti na nižji ravni od cerkve. Prevladujejo formalni odnosi, vendar manj formalni kot v cerkvi. Bistvena značilnost je večji poudarek na individualni religijski dejavnosti članov in njihov nadzor nad duhovščino. Značilne so predvsem za protestantizem.

Sekta: je oblika religijske organizacije, ki je lahko nastala z odcepitvijo od cerkve. Do tega je prišlo iz odpora do razlage določene verske pripovedi. Del članstva je ustanovil novo versko skupnost. Člani menijo, da je samo njihova vera prava. Dandanes večinoma nastanejo neodvisno od obstoječih cerkva. So manj organizirane, prostovoljno je članstvo. Velika je solidarnost med člani.

Kult: je ohlapna, šibko organizirana verska skupnost. Ni institucionalizirana. Članstvo je prostovoljno in ni formalizirano.

Družbene in kulturne funkcije religije

Religija je del kulture. Zato lahko govorimo o družbenih funkcijah religije. Religija vpliva na družbeno življenje, pa tudi na ravnanje posameznika oziroma posameznice.

Integracijska funkcija: izpostavlja jo funkcionalizem. Religija ima enoten sistem vrednot in enoten pogled na delovanje družbe, zato poveže različne skupine in kategorije v družbi. Krepi skupne norme in vrednote ter tako vzpodbuja družbeno solidarnost. Lahko pa deluje tudi **dezintegrativno**. Pogoste so delitve znotraj religijskih skupnosti, pa tudi med seboj. Preko te funkcije deluje tudi

Osmišljevalna funkcija: dokazal jo je Parsons. Religija odgovarja na človekova vprašanja o sebi in o svetu, njena glavna funkcija pa je pripisovanje smisla dogodkom, ki so za ljudi frustrirajoči.

Funkcija družbenega nadzora: izpostavlja jo funkcionalizem. Socialno nadzorna ali etična funkcija je tesno povezana z integracijsko. Izrazito močan dejavnik družbenega nadzora so institucionalno visoko razvite religije.

Kompenzacijska funkcija: izpostavlja jo marksistična teorija. Poudarja, da je religija s predstavami o onstranskem življenju dopolnilo za tostransko neenakost. Ponazarja jo Marx: religija je opij ljudstva. Naj bi bila odsev človeške bede, vendar hkrati protest proti njej. Daje upanje na boljše življenje. Potrebo po religiji ustvarja odtujitev.

Legitimacijska funkcija: opravičuje družbene neenakosti med ljudmi, ki so jih vzpostavljali različni družbeni sistemi, ki so se opirali na določeno religijsko organizacijo. Upravičuje družbeni red.

Kompenzacijska in legitimacijska funkcija naj bi bili povezani s pripadnostjo družbenemu sloju.

Sekularizacija

Sekularizacija: spremembe, ki so nastale v družbi na področju religije. Gre za proces, v katerem posvetni način življenja prevladuje nad religijskim.

Zmanjšal se je družbeni pomen religije. Sekularizacija je povezana s prehodom iz tradicionalne v moderno družbo oziroma je sestavina modernizacije. Prehod je bil zaznamovan z industrializacijo, uveljavljanjem znanosti in tehnike ... zmanjšala se je vloga religijskih institucij, prišlo je do radikalnih sprememb v odnosu do religijskih dogem in vrednot.

Naj bi šlo predvsem za naslednje procese:

- z modernizacijo se je postopoma zmanjšal pomen religije v gospodarskem, družbenem in političnem življenju. Za posameznike je značilna relativna avtonomnost. Religija sama je postala eno od relativno avtonomnih področij družbenega življenja. Lahko govorimo o **laizaciji družbe** (ločitev cerkve do države, nobene veroizpovedi posebej ne podpira itd.)
- upadla naj bi religioznost med prebivalstvom. Ugotavljajo se je neupoštevanje verskih norm v vsakdanjem življenju.
- Posamezniki so do religije veliko bolj **avtonomni**. Naj bi bili celo prisiljeni izbirati med ponodbami različnih religij sebi primerne vsebine. Gre za nov način obstoja religije. Ta je umeščena v posameznikovo zasebno sfero in njegov prosti čas (**privatizacija religije**).

Odtujevanje od cerkve: zmanjšalo se je obiskovanje verskih obredov, opravljanje verskih dolžnosti itd.

Pestra je verska struktura prebivalstva (razvoj družb, gibljivost, migracije). Uveljavil se je **verski pluralizem**: soobstoj različnih religij in religijskih organizacij. Sobivanje pripadnikov različnih religij zahteva visoko raven **verske tolerance**.

Revitalizacija religij

Revitalizacija: ponovno oživljanje religij in religioznega v zadnjih desetletjih, naj kar naj bi kazali porast cerkvene religioznosti, pa tudi ohranjanje in širjenje različnih oblik ljudske religioznosti, nova religijska gibanja in novi pojavi verskega fundamentalizma.

Ljudska religioznost: magična, okultna in vedeževalska praksa.

Ljudske pobožnosti: krajevni prazniki svetnikov in zaščitnikov, procesije, romanja itd.

Različna religiozna praznovanja se ponovno oživljajo in celo na novo nastajajo.

Revitalizacija so tudi nova religijska gibanja, pomen **sekularne in civilne religije**. **Nova religijska gibanja** so male verske skupnosti, največkrat sekte in kulturi, ki so se pojavila na novo modernih sekulariziranih okoljih. Pogosto izhajajo iz starih tradicij. Ponavadi izbirajo, predelujejo in kombinirajo različne verske tradicije. Večinoma so neinstitucionalizirane, mnoge med njimi odprte za spreminjanje.

Obstajajo različne opredelitve. Nova verska gibanja so pojav revitalizacije ali pojav sekularizacije: tradicionalne religije izgubljajo pomen.

Sekularna religija: pojav, značilen za moderne sekularizirane družbe. V njih so sveti objekti tradicionalnih ali klasičnih religij izgubili svojo prepričljivost, nadomestili pa so jih novi: posvetni dogodki in osebe iz sveta politike in množične kulture, ki se pogosto dojemajo na religiozen način. V zvezi z njimi prihaja do ritualov, ki so podobna religijskim. Občutja niso trajno globoka. To pomeni, da takim predmetom primanjkuje resnične svetosti.

Civilna religija: je del sekularne religije. Naj bi nadomestila klasično pri integracijski in legitimacijski funkciji v okviru nacionalne države (člaščenje državnih simbolov ...). V sicer sekularnem političnem življenju se uporablja krščanstvo. Z njim je mogoče legitimirati temeljne družbene institucije. Pogosta je **sakralizacija naroda**, narod dobi sveti pridih, sveto poslanstvo itd.

Verski fundamentalizem: vse raznovrstne konservativne religijske doktrine, gibanja in skupine, ki so usmerjene proti moderni družbi, modernemu načinu življenja, znanosti, prilagajanju tradicionalnih religij modernemu svetu itd.

Skupne značilnosti:

- prisegajo na nezmotljivost svetih besedil in vztrajajo pri dobesednem branju
- zavračajo religijski pluralizem
- moderne družbe naj bi bile polne negativnih pojavov, ki vodijo h propadu
- trdne vrednote v skladu z vero
- vera bi morala biti temelj celotnega družbenega življenja
- vsi, ki se ne strinjajo, so sovražniki.

Nekatere skupine uporabljajo nasilna sredstva, druge prepričujejo o krizi moderne družbe, če se ta en bo spremenila.

(več o islamu v učebnik2, str. 159)

Religija in družbene spremembe

Max **Weber**: protestantska etika in duh kapitalizma. Ugotovil je, da so se dežele, v katerih je prevladoval protestantizem, razvijale v smer kapitalizma, ki je temeljil na **racionalnosti in delu**. V ospredju je poklic kot osrednji vir posameznikove identitete in njegovega družbenega položaja. Kapitalizem zavrača tradicionalno podrejenost običajem, posebej tistim, ki ovirajo delo. Pomemben je kalvinizem in asketizem.